

Литвиненко Дар'я Олександрівна

студентка

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

РОЛЬ МІЖНАРОДНИХ АКТІВ У ПРАВОВОМУ РЕГУЛЮВАННІ ОХОРОНИ ДОВКІЛЛЯ ТА ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ЇХ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ

Анотація. У науковій статті визначено місце міжнародно-правових актів в системі екологічного права України та їх роль у регулюванні відносин у сфері охорони довкілля як таких, що мають транскордонний характер.

Ключові слова: міжнародно-правові акти, джерела екологічного права, Стокгольмська декларація, рамковий підхід.

Summary. This article defines the place of international treaties in the environmental law system of Ukraine and their role in the regulation of transboundary environmental relations since this issue is equally important for all the states.

Key words: international treaties, sources of environmental law, Declaration of the United Nations Conference on the Human Environment, framework approach.

Потреба міжнародного співробітництва у сфері охорони навколишнього природного середовища обумовлена глобальністю проблеми взаємовідносин суспільства і довкілля. На формування сучасного національного екологічного законодавства значною мірою впливають прогресивні норми міжнародно-правових актів, що спрямовані

на врегулювання природоохоронних питань і подолання глобальних екологічних проблем.

Міжнародно-правові акти (міжнародні договори, угоди, конвенції, пакти, протоколи та ін.) у галузі природокористування і охорони навколишнього природного середовища, в яких бере участь Україна, традиційно визнаються як джерела національного екологічного права. Так, згідно зі ст. 9 Конституції України чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства [1]. Постає питання: потрібна повна чи вибіркова імплементація. Так імплементації підлягають найбільш важливі та передові ідеї та приписи, які мають на меті заповнення прогалин в екологічному праві України. Надання міжнародному договору особливої ролі викликано потребою підтримання і забезпечення світового правопорядку у сфері взаємодії суспільства і природи. Також існують думки науковців щодо необхідності кодифікації екологічного права на основі міжнародно-правових норм, бо це призведе до модернізації та ліквідації прогалин законодавства у галузі регулювання охорони навколишнього природного середовища [2].

В Україні діє велика кількість договорів, конвенцій, декларацій, що безпосередньо регулюють правовідносини з природокористування та охорони довкілля, і які є базою для національного законодавства. Серед них Стокгольмська декларація 1972 р.; Конвенція про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини 1972 р.; Віденська конвенція про охорону озонового шару 1985 р.; Декларація Ріо-де-Жанейро з навколишнього середовища та розвитку 1992 р.; Декларація Конференції Організації Об'єднаних Націй з проблем оточуючого людину середовища 1972 р.; Конвенція про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля (Орхуська Конвенція) 1998 р.; Конвенція про оцінку

впливу на навколишнє середовище у транскордонному контексті 1991 р. [3]; Конвенція про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ їх існування в Європі 1979 р.; Конвенція про збереження мігруючих видів диких тварин 1979 р.; Базельська конвенція про контроль за транскордонним перевезенням небезпечних відходів та їх видаленням 1989 р. та ін.

Для кращого розуміння змісту поняття міжнародно-правового акту та його значення як джерела екологічного права, важливо детально розглянути його ознаки, а саме варто виділити необхідність міжнародно-правового регулювання охорони навколишнього середовища. Деякі унікальні природні комплекси, території і об'єкти, які особливо охороняються, є на території декількох держав, що потребує координації їх зусиль. Природними передумовами міжнародно-правового регулювання охорони навколишнього середовища є обмеженість ресурсів та просторових меж біосфери[4].

Другою ознакою, що має загальний характер для всіх міжнародно-правових актів як джерел права, варто назвати активну діяльність суб'єктів міжнародного права (держав та міжнародних організацій), яка внаслідок взаємного волевиявлення перетворюється в міжнародну домовленість у формі окремого документа.

Наступною важливою ознакою є особливе пріоритетне місце міжнародно-правових актів як джерел екологічного права у системі права України. Відповідно до ч. 2 ст. 71 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища», якщо міжнародним договором, укладеним Україною, встановлено інші правила, ніж ті, що містяться в законодавстві України про охорону навколишнього природного середовища, то застосовуються правила міжнародного договору [5].

Міжнародно-правові акти як джерела екологічного права характеризуються стабільністю їх норм, що забезпечує сталість міжнародного правопорядку.

Джерелом міжнародного екологічного права можна вважати Стокгольмську декларацію, хоча вона не має законної сили і носить рекомендаційний характер, але її положення в подальшому були відображені в багатьох міжнародних документах та у внутрішніх законодавствах держав. Так, наприклад, Принцип 7 Декларації, зазначає, що «держави вживають усіх можливих заходів для запобігання забруднення морів речовинами, які можуть поставити під загрозу здоров'я людини, завдати шкоди живим ресурсам і морським видам, завдати шкоди судноплавству або створити перешкоди для інших законних видів використання морів» [6], знайшло своє договірне закріплення в Конвенції по запобіганню забруднення моря з суден 1973 р., зміненої пізніше Протоколом 1978 р. (Конвенція МАРПОЛ 73/78), у Лондонській конвенції щодо запобігання забрудненню моря скидами відходів та інших матеріалів 1972 р. та інших міжнародно-правових документах у цій галузі. На ньому засновані положення прийнятої в 1982 р. Конвенції ООН з морського права, яка містить загальні принципи, що стосуються всіх видів забруднення моря [7].

У Преамбулі Декларації з проблем оточуючого людину середовища підкреслюється, що охорона і поліпшення умов навколишнього середовища є необхідною умовою для життя людства, причому відповідальність за діяльність у цьому напрямку покладається не тільки на уряди і міжнародні організації, але і на окремих людей.

Стокгольмська декларація заклала основи комплексного, збалансованого підходу до вирішення широкого спектру екологічних проблем, вона дала поштовх розвитку вивчення навколишнього середовища на національному і міжнародному рівні, сприяла процесу

пошуку ресурсозберігаючих технологій, прискорила виникнення міжнародних форм співробітництва у сфері захисту навколишнього середовища.

Міжнародно-правовими угодами регламентуються екологічні проблеми, які мають планетарний характер і які не можуть ефективно регулюватися тільки законодавством однієї або декількох країн. Водночас необхідно зазначити, що існують і такі екологічні проблеми, які мають регіональний характер. Для їх вирішення укладаються міжнародно-правові угоди між державами відповідного регіону.

До числа основних міжнародних документів з охорони навколишнього середовища належать Всесвітня хартія природи, схвалена резолюцією Генеральної Асамблеї ООН 1982 р., яка поклала на всі держави відповідальність за збереження планети та її довкілля[8]. Хартія складається з трьох розділів і вперше на міжнародному рівні поділяє небезпечні види діяльності на три види залежно від ступеня ризику для навколишнього середовища: діяльність, здатна завдати незворотної шкоди, якої слід уникати; діяльність, здатна завдати значної шкоди, яку можна здійснювати при виконанні певних умов; діяльність, здатна певним чином вплинути на навколишнє середовище, яку можна здійснювати за умови проведення оцінки її екологічних наслідків.

Окремо слід наголосити на важливості Декларації Ріо-де-Жанейро в тому аспекті, що вона на універсальному рівні закріпила концепцію сталого розвитку. Держави повинні застосовувати ефективні законодавчі акти у галузі навколишнього середовища, а також широко застосовувати принцип прийняття запобіжних заходів. Забруднювач повинен нести витрати, пов'язані з забрудненням. Відносно пропонованих видів діяльності, які, ймовірно, нададуть значний негативний вплив на навколишнє середовище і які повинні затверджуватися рішенням

компетентного національного органу в якості національного інструменту, повинна здійснюватися оцінка екологічних наслідків.

Декларація Ріо-де-Жанейро з навколишнього середовища і розвитку 1992 р. стверджує: турбота про людину є провідною ланкою в діяльності щодо забезпечення сталого розвитку. Люди мають право жити в доброму здоров'ї та плідно працювати в гармонії з природою. Також у декларації проголошено світ, розвиток та охорону довкілля взаємозалежними і нероздільними.

Важливий крок у формуванні міжнародного законодавства у сфері екологічного права було зроблено у 1947р. на рині ООН. Резолюцією Економічної і Соціальної Ради (ЕКОСОП) було скликано конференцію ООН зі збереження та використання ресурсів (UNCCUR) 1949р. В ній міститься розуміння необхідності міжнародних дій для закріплення раціонального підходу до управління і збереження природних ресурсів[9].

Слід звернути увагу на специфічність актів міжнародного екологічного права, яким притаманний рамковий підхід до прийняття міжнародних природоохоронних угод. Це означає, що спочатку приймається рамкова конвенція, яка містить загальні зобов'язання сторін у сфері охорони навколишнього середовища, а потім — додаткові протоколи, які конкретизують ці зобов'язання. Рамковий підхід до прийняття міжнародних природоохоронних угод має певні переваги в плані полегшення досягнення консенсусу із суперечливих і складних питань шляхом закріплення в конвенції лише загальних напрямів співпраці, а також гнучкості стосовно можливості внесення необхідних змін до протоколів та додатків у зв'язку з технологічним прогресом, при цьому не зачіпаючи положень самої конвенції. Однак, недоліками такого підходу є те, що держава може висловити свою згоду на обов'язковість рамкової конвенції, яка не покладає на неї будь-яких серйозних юридичних зобов'язань, і в той же час – відмовитися робити те ж саме по

відношенню до протоколів, які такі зобов'язання передбачають. При цьому такі шляхи вирішення природоохоронних питань зумовлені бажанням держав-учасників залучити більше суб'єктів до укладання договорів такого характеру та полегшити процес виконання міжнародних зобов'язань.

Серед вчених неодноразово впливала думка стосовно кодифікації міжнародного екологічного законодавства, але з огляду на специфічність та різносторонність предмету правового регулювання, відмінність підходів до регламентації природоохоронної діяльності в національних законодавствах різних держав такий акт не зміг би цілком увібрати в себе всі фундаментальні положення з кожного виду відносин.

Отже, міжнародно-правові акти та міжнародне право в цілому грають не останню роль в регулюванні відносин щодо охорони навколишнього природного середовища. Це пов'язано з необхідністю вироблення єдиних стандартів поведінки на міжнародному рівні для подальшого застосування цих принципів у національному законодавстві. Для досягнення необхідного рівня ефективності міжнародно-правових норм вбачається за необхідне не тільки їх імплементація, а й приведення екологічних нормативно-правових актів України у відповідність до міжнародно-правових угод.

Нині міжнародне співтовариство поступово приходить до розуміння загрози екологічній рівновазі на Планеті, що може призвести до глобальної екологічної катастрофи, якщо не вжити рішучих заходів з обмеження небезпечної для навколишнього природного середовища діяльності.

Література

1. Конституція України: Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://www.rada.gov.ua>

2. Панченко О.В., Проскура Т.Б. Кодифікація екологічного законодавства: світовий досвід та українські перспективи. Юридичні науки, 2017. 553 с.
3. Екологічне право : підруч. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл./ за ред. А. П. Гетьмана. Х.: Право, 2013. 432 с.
4. Збірник міжнародно-правових актів у сфері охорони довкілля. 2-е вид., доп. Львів : Норма, 2002. 416 с.
5. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25.06.1991 № 1264-XII. URL: <https://www.rada.gov.ua>
6. Стокгольмская декларация // United Nations Audiovisual Library of International Law. 2012. URL: http://legal.un.org/avl/pdf/ha/dunche/dunche_ph_r.pdf
7. Копылов М.Н. История международного экологического права : [монография] / М.Н. Копылов, С.А. Мохаммад, Е.А. Якушева. М. : Изд-во РУДН, 2007. 246 с
8. Бекашев К.А., А.Г. Ходаков Международное публичное право. Сборник документов. Том 2. М.: Издательство БЕК, 1996. 539 с.
9. Ісакова В.М. Принципи міжнародного екологічного права: історія формування // Науковий вісник публічного та приватного права. Том 2, випуск 5, 2018. 12с.